

GERALD L. POSNER A JOHN WARE

MENGELE

ÚPLNÝ ŽIVOTNÝ PRÍBEH

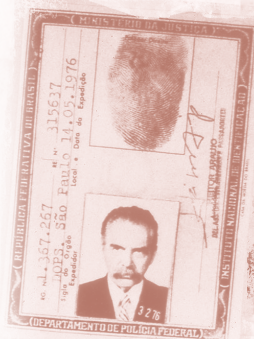

S ÚVODOM MICHAELA BERENBAUMA

GERALD L. POSNER A JOHN WARE

MENGELE

ÚPLNÝ ŽIVOTNÝ PRÍBEH

S ÚVODOM MICHAELA BERENBAUMA

GERALD L. POSNER A JOHN WARE

MENGELE

ÚPLNÝ ŽIVOTNÝ PRÍBEH

S ÚVODOM MICHAELA BERENBAUMA

Gerald L. Posner a John Ware
MENGELE - Úplný životný príbeh

Copyright © 1986 Gerald L. Posner a John Ware
Nový úvod copyright © 2000 Michael Berenbaum
All rights reserved

Preložené z anglického originálu Mengele: The Complete Story

Všetky fotografie boli poskytnuté autormi.
Všetky práva vyhradené.

Žiadna časť tejto knihy nesmie byť v nijakej podobe reprodukováaná, ani so žiadnymi elektronickými či inými spôsobmi s využitím technológií – vrátane elektronických úložísk či uloženia na pevnom disku – bez výhradného súhlasu od vydavateľa (jedinou možnou výnimkou je recenzent citujúci pasáž v recenzii).

Prvé vydanie
Slovak edition © Citadella, 2018
Translation © Jana Schreiberová
Redigovanie a jazyková redakcia: Eva Poláková
Obálka a grafická úprava: Citadella

Vydalo vydavateľstvo Citadella v roku 2018
ISBN 978-80-8182-083-0

*Kniha je venovaná všetkým
Mengeleho obetiam*

„Fascinujúce vyobrazenie Mengeleho života na úteku a neúspešných pokusov o jeho dolapenie.“

- *Los Angeles Times Book Review*

„Naozaj ide o úplný životný príbeh, lepšiu ako všetky doterajšie o Mengelem.“

- *Boston Jewish Times*

„Výborne napísaná, jasne zdokumentovaná a často napínavá, túto knihu treba mať.“

- *Library Journal*

„Pestrá a podrobná história, plná zaujímavých objavov. (...) Autori podávajú živý portrét Mengeleho.“

- *The Washington Times*

„Posner patrí medzi vedúce osobnosti expertov na Mengeleho. (...) Ponúka nepretržité dobrodružnú výpoveď o snahách vypátrať lekára v Argentíne, Paraguaji či v Brazílii a o jeho zúfalých snahách byť vždy o krok vpredu pred lovcami. Rozumná, úctyhodná publikácia, ktorá si nárokuje na titul určujúca medzi ostatnými knihami o Mengelem.“

- *Kirkus Reviews*

„Poriadna, do detailu preskúmaná štúdiá.(...) Autori ponúkajú asi najucelenejší portrét Mengeleho, aký sa nám kedy dostal do rúk.“

- *The Baltimore Sun*

„Mengeleho príbeh je vynikajúco prerozprávaný (...) Kniha je nemalým úspechom.“

- *The London Times*

„Mengeleho únik cez Nemecko, južnú Európu do Južnej Ameriky je v tejto súhrnnej biografii nepolapiteľného a diabolského vojnového zločinca rozpovedaný do detailu a s nadhľadom.“

- *The San Diego Tribune*

„Táto kniha a jej pestré opisy Mengeleho brutálnych experimentov v Auschwitzi nie sú pre chúlостivé povahy (...) fascinujúci portrét muža bez svedomia.“

- *Newsday*

„Čitatelia, ktorí si vychutnávajú zvraty a komplikácie naháňania, budú fascinovaní podrobnosťami Mengeleho života na úteku. (...) Autorom sa podarilo dôkladne napísané dielo v tom, ako sledovali jeho život, rozprašovali mýty a zhŕňali fakty.“

- *St. Louis Post-Dispatch*

„Obdivuhodne a vyčerpávajúco preskúmaný príbeh, kniha dýcha autenticnosťou.“

- *Detroit Free Press*

„Posner a Ware zaznamenali podrobnosti Mengeleho neuveriteľnej kariéry s obrovským úspechom. (...) Kniha, z ktorej vrie krv.“

- *The Cleveland Plain Dealer*

„[Autorom] sa darí hodnoverne sledovať rôzne pokusy o vysledovanie presláveného ‚anjela smrti‘. (...) Kniha podáva presvedčivý obraz osamelého, zatrpknutého, nič neľutujúceho nacistu. Rúca desiatky mýtov.“

- *The Houston Post*

„Excelentná a vyčerpávajúca kniha. (...) [Mengele] nás zároveň fascinuje aj sa nám hnusí.“

- *Philadelphia Daily News*

„Komplexný životný príbeh. (...) Príbeh ako z nočnej mory.“

- *The Toronto Star*

„Mrazivé. (...) Mengeleho kosti sa trasú... a poslednýkrát udierajú na citlivosť ľudí dožadujúcich sa pravdy.“

- *The Columbus Dispatch*

OBSAH

Úvod	11
Poďakovania	21
Predslov autorov	27
= 1 = Formujúce roky	31
= 2 = Auschwitz: máj 1943 – január 1945	51
= 3 = Zatknutý a oslobodený	93
= 4 = Útek z Európy	123
= 5 = Argentína: Pokoj pred búrkou	133
= 6 = Útek do Paraguaja	159
= 7 = Operácia Mengele	177
= 8 = O krok vpred	195
= 9 = Muž vo vyhliadkovej veži	209
= 10 = „Už sme ho mohli mať.“	231
= 11 = Naháňanie bludov	243
= 12 = „Videl som Mengeleho“	259
= 13 = „Bol to neznesiteľný muž“	275
= 14 = Pozdravy zďaleka	287
= 15 = „Nevieme, kde je Mengele“	303
= 16 = Sused „Pedro“	319
= 17 = „Už môžem umrieť v pokoji“	335
= 18 = „Môj život sa chýli ku koncu“	349
= 19 = „Všetko treba utajiť“	357
= 20 = „Prach k prachu“	375
Použitá literatúra	399
Poznámky	409
Index	435

Úvod

Keď sa v roku 1985 americká tlač dozvedela o úmrtí Josefa Mengeleho, „anjela smrti z Auschwitzu,“ ktorý sa utopil v brazílskom São Paule v roku 1978, verejnosťou sa rozšírila dovtedy nepoznaná vlna nepokoja, rozčúlenia a sklamaní.

Zdalo sa, že tí, ktorí len pred pár mesiacmi tvrdili, že Mengeleho videli v Paraguaji či Argentíne, boli len naháňači chimér. Tí, ktorí dúfali v akýsi ďalší Eichmannov proces alebo norimberský proces s nacistickými lekármi, boli presvedčení, že im unikla možnosť odovzdať vinníka do rúk spravodlivosti. Prišli o príležitosť pochopiť zločiny lekárov a „zdravotníckych“ vykonávateľov masových vrážd. Mnoho obyčajných ľudí pocítilo v hĺbke duše sklamanie, že sa zabránilo spravodlivosti. Mengele dožil svoje dni bez toho, aby ho dostihli jeho prenasledovatelia. Pamätám si, ako som uvažoval, že ak Mengele zomrel na slobode, prečo sa o neho nepostarala aspoň rakovina – dlhá, bolestivá a pomalá. Kde bol Boh? Prečo takáto rýchla a bezbolestná smrť?

Mengele: Úplný životný príbeh od Geralda L. Posnera a Johna Warea je vítaným príspevkom k problematike holokaustu. Podrobne predstavuje život Josefa Mengeleho od narodenia až po smrť a porovnáva Mengeleho-mýtus s Mengelem-človekom. Predkladaná publikácia v tejto novej edícii ponúka pohľad na jedného z neslávne známych páchatelov holokaustu, postavy, ktorá nekonečne fascinuje nacistických lovcov, ale aj širokú verejnosť.

Mengele, samozrejme, nemohol byť na všetkých miestach a vykonať všetko, čo sa mu dnes prisudzuje. Stal sa však stelesnením vojenského lekára dozerajúceho nad selekciami, ktorý rozhodoval mávnutím ruky alebo švihnutím paličky o tom, kto bude žiť a kto umrie. Rudolf Vrba,¹ jeden z mála väzňov, ktorému sa podarilo uniknúť z Auschwitzu, opísal tieto selekcie v Birkenau. Jeho svedectvo možno čítať ako poéziu... a to poéziu veľmi brutálnu. V rozhovore s Claude Lanzmannovou sa vyjadril:

*Bolo tam miesto nazývané rampa,
kam prichádzali vlaky naložené Židmi.
Chodili dňom i nocou
a občas raz denne, inokedy až päťkrát,
zo všelijakých kútov sveta.
Pracoval som tam od 18. augusta 1942 do 7. júna 1943.
Videl som transporty rojiť sa jeden za druhým,
na vlastné oči som ich videl najmenej dvesto.
Videl som ich toľkokrát, že sa to stalo už rutinou.
Ľudia neustále mizli zo srdca Európy
a prichádzali na to isté miesto s rovnakou ignoráciou predchádzajúceho
transportu.
A ľudia v tejto hromade...
Vedel som, že do niekoľkých hodín po ich príchode
deväťdesiat percent pôjde do plynu...*

Rampe vládli lekári, ktorí boli schopní priamo na mieste zodpovedať najdôležitejšiu otázku: „Koho necháme žiť a koho pošleme na smrť?“ Len jediným gestom – grandióznym alebo prostým – starých či zmrzačených, tých najmladších a ženy s deťmi poslali do plynu. V prípade, že potrebovali pracovné sily, prijímali do tábora mladých a silných. Skonfiškovali im majetok, označili ich a ostrihali im vlasy – ruky potetovali a ženám oholili hlavy. A neskôr znova čelili selekciám, pretože bolo nutné pravidelne „prečistiť“

[pozn. prekl. – Rudolf Vrba bol slovenský Žid, pochádzal z Topoľčian. Spolu s Alfrédom Wetzlerom z Trnavy po úteku z Auschwitzu v apríli 1944 ako prví spísali a podali podrobnú správu o dianí v tomto koncentračnom tábore.]

pracovnú silu od tých najslabších. Napriek tomu, že veľké písmená nad bránou tábora Auschwitzu I hlásajú *Arbeit Macht Frei* (práca oslobodzuje), reálna otrocká práca v Auschwitzu, Buna Monowitzi či Auschwitzu III väzňov vyčerpala natolko, že im už nič, ani len psychicky v ich vnútri, nezostalo. Táboroví väzni mali pre takýchto ľudí meno. Nazývali ich *musselmanner* – „muzulmani“, tí ktorí sa vrhajú tvárou k zemi. Už sa odovzdali svojej beznádeji a ostatní spoluväzni ich zavrhlí, pretože takéto zúfalstvo bolo nesmierne nákazlivé. Pach smrti prenikal vo vraždiacich táboroch všade, oberal tých pár ľudí, ktorí ešte mali silu bojovať, o ich poslednú vôľu žiť. „Muzulmanov“ posielali do plynu umrieť... a to málo, čo z ich tiel zostalo, využili a zrecyklovali pre vojnové hospodárstvo. Povytrhávali im zlaté zuby a poslali ich do ríšskej banky, potom ďalej do Švajčiarska... na financovanie vojny. „Vojna proti Židom,“ ako označila Lucy Dawidowidzová tzv. konečné riešenie židovskej otázky, sa stala čoraz dôležitejšou na zaplatenie druhej svetovej vojny. Táboroví lekári na tieto selekcie dozerali, zdanlivo nemajúc problém rozhodnúť, kto prežije a kto nie.

Mengele: Úplný životný príbeh dodáva veľmi dôležitý detail. Mengele selekcie dokázal vykonávať triezvy. Nepotreboval otupiť svoje zmysly alebo prekonávať morálne zábrany. Považoval túto neprijemnú úlohu za plnenie rozkazu... a to dokázalo len veľmi málo lekárov. Situácia bola príliš desivá svojou zverskosťou, príliš neprijemná a samotná úloha príliš kompromitujúca. Pre Mengeleho však nie. Ostatní museli svoje svedomie utišovať rôznymi prostriedkami alebo potláčať svoju identitu lekára – kým Mengele selekciu vykonával vždy s disciplínou hodnou dôstojníka SS.

Diabol je v detailoch. Tých najdrobnejších. Aj keď poznáme príbeh vo všeobecnosti, v intímnosti gesta alebo drobného činu sa ukazuje skutočný charakter človeka. A tak sa dočítame o Mengeleho urýchlennom odchode z Auschwitzu spolu s ďalšími dôstojníkmi, pri ktorom si nezabudol zabaliť aj starostlivo zaznačené výsledky svojej „práce“. Svoje experimenty bral ako cestu k sláve a uznaniu vo svete za hranicami tábora. Uschoval si ich aj počas skrývania sa, hoci ich odhalenie by ho odsúdilo k procesu a potom aj k takmer istému trestu smrti. V okamihu, keď sa lapenia obával najviac, svoje materiály zveril na krátku dobu do opatery zdravotnej sestry, s ktorou sa intímne poznal. A nezabudol si ich od nej vyzdvihnúť predtým, než vycestoval do Latinskej Ameriky – aj keď práve ony ho mohli prezradiť.

Až do samotného konca sa považoval za vedca, ktorý sa venuje štúdiu eugeniky, legitímnej vedy, vhodnej pre lekársku profesiu. Bol nepretržite presvedčený o nadradenosti germánskej rasy a zákonitostiach svojej vedy. Bol plný veľkolepých snov... o vylepšení ľudských bytostí, dominancii vládnucej rasy, všetko šikovne vylepšené aplikovanou biológiou. Nacizmus takýchto mužov priťahoval; takýchto vedcov vychovával a kariérne povyšoval. Predostrel im príležitosť praktizovať medicínu v tomto smere bez akýchkoľvek zábran klasickej medicíny. Josefa Mengeleho, M. D.,¹¹ Ph.D. „vypestoval“ sám majster v tomto vednom odbore – lekár a profesor Otmar Freiherr von Verschuer. Profesor neskryte obdivoval Adolfa Hitlera, považoval ho za prvého politika, ktorý rozoznal skutočnú dôležitosť dedičnej biologickej a rasovej čistoty. Bol aj hlavou Ústavu cisára Viliama pre antropológiu, výučbu ľudskej dedičnosti a eugeniku v Berlíne. Mladému lekárovi bol mentorom, zaslúžil sa o Mengeleho prevelenie z ruského frontu do Berlína, aby mohol svoj výskum rozšíriť. Z Berlína ho poslal ešte ďalej – do Auschwitzu, kde boli možnosti výskumu ešte priaznivejšie.

„Veda“ praktizovaná v Auschwitzu nebola vyhradená len pre tábory; Auschwitz a Berlín boli priamo prepojené. Na rozdiel od mnohých lekárov, ktorí prevelenie do tábora brali ako útek pred nebezpečenstvami ruského frontu, Mengele na danom fronte už bojoval; Auschwitz si zvolil ako vedec. Videl tam možnosti venovať sa výskumu novým spôsobom, nerušený zvyčajnými zábranami...

Psychológovia, ako napríklad Robert Jay Lifton, skúmali nacistických lekárov a snažili sa zistiť, čo presne ich v pozícii doktora dohnalo až do takýchto praktík. Historici zaoberajúci sa vedou, ako napríklad môj bývalý kolega Robert Proctor, odsledovali morálny rozmer vedy v tom období – ako sa mohlo nesmierne množstvo vedcov stať súčasťou tohto systému; nacistický režim sa totiž postupne zaslúžil o založenie tridsiatich troch univerzít a výskumných ústavov, osemnástich univerzitných profesúr a štyroch výskumných divízií v Ríšskom ústave hygieny zameranej na rasovú čistotu. Tieto profesúry boli udelené výskumníkom, ktorí učili cielavedomých a disciplinovaných študentov. A tí sa už videli ako napredujú v tejto vedeckej sfére. Mengele nechcel byť len lekárom, ale aj profesorom.

---

¹¹ [pozn. prekl. – slovenský ekvivalent titulu MUDr.]

Auschwitz bol jeho prácou v teréne v oblasti antropológie a genetiky. A pre ňu dokázal pretrpieť zopár neprijemností.

Čomu Lifton a Proctor veľmi dobre rozumejú je, že poplatnosť nemeckej vedy a nacistickej medicíny začala už oveľa skôr. A rozhodne nebola záležitosťou len Nemecka, ale dala sa nájsť aj v americkej vede, dokonca v našich^{III} rasistických zákonoch praktizovaných na juhu. Takáto veda vyvrcholila v nacistických vražedných táboroch, ale svoju púť začínala oveľa skôr. Jej transformácia trvala dlhé obdobie a vyžadovala si pozlátku vedeckého oprávnenia. Už v roku 1895 istá populárna nemecká lekárska učebnica medicíny zastávala názor „práva smrti“. Istý lekár a významný sudca v roku 1920 horlivo presadzovali, že zničenie „života nehodného prežitia“ je terapeutickou liečbou a súcitným činom úplne konzistentným s lekárskou etikou. Dokonca aj dnes – na uznávaných univerzitách akou je napríklad Princeton – profesori tvrdia, že rodičom by malo byť udelené právo na eutanáziu, na usmrtenie výrazne hendikepovaných detí v prvých mesiacoch života.

Hitler vydal príkaz zavraždiť postihnutých ľudí hneď v prvých mesiacoch vojny. Rozkaz sa podarilo spätne datovať na 1. september 1939 – čiže na ten istý deň, keď vojna začala, aby rozkaz nadobudol zdanie vojnového opatrenia. Inštrukcie nesú čitateľný Hitlerov rukopis:

Ríšsky pohlavár Philip Bouhler a Dr. Brandt sú poverení zodpovednosťou rozširovať právomoci lekárov, neskôr budú menovaní tak, aby pacientov posúdených ako nevyliciteľných podľa ich najlepšieho ľudského úsudku a vzhľadom na ich zdravotný stav, mohli z milosti usmrtiť.

Už v priebehu pár mesiacov program T-4 (pomenovaný po berlínskej adrese Tiergarten 4, na ktorej úrad pôsobil) zahŕňal prakticky celú nemeckú psychiatrickú komunitu. Nový byrokratický systém riadený lekármi bol poverený „zaviesť účinné opatrenia proti ľuďom zafinovaným ako „život nehodný prežitia“. Plynové komory rovnako ako krematóriá boli zriadené vo vraždiacich centrách pre tých, ktorí boli označení ako „nehodní pre život“. Toto konanie systém obhajoval ekonomickými

---

^{III} [pozn. prekl. – amerických]

dôvodmi, ale pre genetikov bol hlavným lákadlom sen o zdokonalení ľudského druhu. Vraždiace centrá boli predzvesťou holokaustu, stálymi vraždiacimi strediskami pod dohľadom lekárov. Zabíjalo sa tu efektívne, s minimálnym používaním prostriedkov a ďaleko od zvedavého pohľadu verejnosti. A lekári tu vyškolení sa neskôr stali personálom v ďalších vraždiacich strediskách... presúvali sa z miesta, kde bolo usmrtených niekoľko desiat tisíc obetí, cez smrtiace tábory so stovkami tisíc mŕtvych, až po Auschwitz, kde mohli zabíjať milióny...

Mengeleho púť k vraždeniu sa trochu líšila. Vychádzal z váženého vedeckého zázemia. Bol nielenže lekárom, ale zároveň aj výskumníkom, vedcom. S titulmi M.D., PhD. sa preto aj na takom mieste, akým bol Auschwitz, musel správať adekvátne. Aby zdokonalil nadradenú rasu, študoval dvojčatá – najmä rómske a židovské – s cieľom zistiť, či by sa šľachtenie nemeckých ľudí dalo vylepšiť. Ideálnym spôsobom by bolo upraviť už tehotenstvá – aby jedna gravidita rovno vyprodukovala dvoch jedincov nadradenej rasy. Študoval trpaslíkov a rôzne odchýlky so zámerom ochrániť nemeckých ľudí a zdokonaliť ľudský druh ako taký. A zatiaľ čo experimentoval, dokázal byť milý a štedrý k ľuďom, ktorí boli len pokusné „zvieratká“ v jeho laboratóriu. Ale bez akéhokoľvek varovania dokázal svoj prístup zrazu zmeniť, vraždil a týral podľa ľubovôle. Sníval o odbornom uznaní... a nakoniec sa preslávil, hoci tým najohavnejším spôsobom. Meno Mengele je slávne... a nikdy sa naň nezabudne.

Mengele pracoval s „kolektívom vedcov“ naverbovaných spomedzi prichádzajúcich lekárov-väzňov, ktorí čelili voľbe – selekcia alebo práca pre Mengeleho. Mnoho z týchto väzenských lekárov spísalo memoáre, ktoré sú jednými z najdôležitejších spomienok života za bránami Auschwitzu. V jednom okamihu býval Mengele príjemný, ale často to netrvalo dlho. Bol nepredvídateľný a všetci naokolo žili preto v neustálom strachu. Dr. Olga Lengyelová vypovedala, ako Mengele dozeral nad pôrodom s úzkostlivou starostlivosťou, no do hodiny matku s dieťaťom poslal do plynu. Gynekologička Gisella Perlová, maďarská Židovka, opísala následnú scénu po jednej z Mengeleho brutálnych vražd: „Z tašky vytiahol kúsok voňavého mydla a veselo pískajúc so spokojným úsmevom na tvári si začal umývať ruky.“ Vera Alexanderová podala správu o beštiálnom

„vedeckom“ pokuse, pri ktorom boli väzni zošití chrbtami a zápästiami k sebe. Dr. Miklós Nyiszli opísal vraždu štrnástich dvojčiat počas jednej noci. CANDLES^{iv} je organizácia dvojčiat, ktoré prežili. Každá jedna z týchto „špeciálnych“ obetí by mohla vypovedať na jeho procese.

Pre niektorých z nás – ktorí pociťujú, že spravodlivosť bola ukrátená, keď Mengele zomrel rýchlou smrťou a tak unikol trestu – výskum Posnera a Warea poskytuje aspoň malú cenu útechy. Bol osamelý a posledné roky svojho života prežil v izolácii, bez spoločnosti a v obave z dolapenia. Obe manželky sa s ním rozviedli. Stal sa bremenom svojej rodine a syn ním opovrhoval. Otca opísal ako zlomeného muža a vydesené stvorenie.

Je pravda, že mu pomáhala rodina, ktorej sa v povojnovom Nemecku darilo. Meno Mengele sa stále hrdo vyníma na poľnohospodárskom náčiní, ide o symbol kvality v Nemecku aj v iných krajinách. V priebehu rokov rodina Mengelemu prepašovala dostatok peňazí na zabezpečenie jeho prežitia – dostatok na život na úteku, ale nie až toľko, aby si mohol žiť v úplnom pohodlí. Bol donútený presunúť sa z Argentíny do Paraguaja a neskôr do Brazílie. Tu dožil posledné roky v izolácii, možno aj osamelosti. Svojho jediného biologického syna Rolfa Mengeleho stretol po vojne dvakrát – raz ako „strýko Fritz“ a druhýkrát, keď chcel Rolf porozumieť, pochopiť jeho skutky a motiváciu. Rolf otca zavrhol spolu s jeho názormi. Je očividné, že spolupracoval s Posnerom a Wareom a táto kniha môže čiastočne reflektovať jeho pokus konfrontovať otca posmrtné. Je desivé byť synom takého muža. A aké neprijemné musí byť otcom, ktorého konfrontuje taký syn.

Mengele sa rozviedol s prvou ženou Irenou po tom, ako ich oddelilo odlúčenie po vojne. Keď ho navštívila v Auschwitzi, manželia sa rozprávali čoraz menej, odcudzovali sa čoraz viac a Irena hľadala šťastie inde v rokoch, keď bol na úteku. Niektoré Nemky privítali doma svojich manželov šťastne a prívetivo. V súkromí potom príbehy z vojny mohli vyjsť na povrch už počas vojnových rokov, alebo až po nich... a niektoré mužov privítali bez otázok; ticho bolo najlepším spôsobom, ako naoko pokračovať v živote ako

---

^{iv} [pozn. prekl. – CANDLES (slov. sviečky) – skratka z Children of Auschwitz Nazi Deadly Lab Experiments Survivors (slov. Deti smrtiacich nacistických laboratórnych experimentov v Auschwitzi).]

predtým... ale niektoré – nevieme povedať, koľko ich bolo – nedokázali s takými mužmi zostať. Ticho medzi Josefom a Irenou urýchlilo úpadok manželstva. Môžeme si len domýšľať, ako by ich vzťah dopadol, keby Josef nebol nútený skrývať sa kvôli svojim zločinom či významnej pozícii.

A i tak si po rozvoде vzal krásnu švagrinú Marthu Mengeleovú, vdovu po bratovi Karlovi. Zväzok sa zdal byť rovnako manželstvom, ako aj snahou o záchranu rodinných majetkov. Vychoval synovca Karla Heinza, syna svojho brata, ako nevlastného syna, ako náhradu za toho skutočného – a mal s ním vzťah, aký s Rolfom mať nikdy nedokázal. Rolf otca mohol odvrhnúť, ale aj tak im toto puto závidel.

Napriek všetkému v nás ostáva pocit, akoby niečo stále nebolo v poriadku. Mengeleho zločiny sú nehorázne... a takých obyčajných – dovoľm si povedať, že až všedných – bolo posledných tridsaťpäť rokov jeho života! Nikdy som nesúhlasil s opisom Hannah Arendtovej o všednosti zla. Mengeleho zlo je hocičím, len nie všedným; toto zlo je démonické, absolútne. Ale čo s takýmto vykonávateľom zla? Okradnutý o význam a pozíciu, donútený k úteku... toto zlo v ňom zovšednelo, keď bojovalo o prežitie, zaťažovalo spolucestujúcich, priateľov, rodinu...

Prečo máme tento nepríjemný pocit? Možno súvisí s charakterovou podstatou holokaustu ako takého. Po dočítaní *Mengele: Úplná pravda* sa mi do rúk dostala výborná stať novinára Rogera Rosenblatta píšuceho pre *Time*, ktorý vraví:

Lawrence Langer výstižne píše vo svojej novej knihe Zabránenie holokaustu – „Tu nespravodlivosť prežíva“. Nespravodlivosť vyhráva. A preto vyvstáva všeobecný pocit prázdnoty, absencia pocitu odplaty po procese a poprave Adolfa Eichmanna v Izraeli v roku 1962, dokonca aj z Norimberských procesov, kde „vojnové zločiny“ mali byť zodpovedajúco potrestané... Mohli by sme obesiť všetkých – Himmlera, Goebbelsa, Göringa, samotného Hitlera – obesiť ich v rade za sebou a nechať ich telá hniť na očiach verejnosti, ale stále by človek cítil len nemilosrdnú prázdnotu.

Všetky morálne myšlienky sú miernené možnosťou nápravy. Napriek tomu tu je zlo, ktoré napravené nikdy nebude... a ľuďom nezostáva nič iné, len načahovať sa za niečím, čo nahradí nenahraditeľné.